

РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

У статті розглянуті показники, що характеризують рівень соціальності дітей-сиріт по кожному з чотирьох компонентів: когнітивному, мотиваційно-ціннісному, емоційно-рефлексивному, поведінково-діяльнісному.

Ключові слова: дитина-сирота, загальноосвітня школа-інтернат, соціальність, критерій.

Постановка проблеми. Державна стабільність, її економічний розвиток значною мірою залежить від фізичного та духовного розвитку дитини, ставлення держави до проблем дітей, їх інтересів та потреб. Однією з категорій, що потребують підтримки з боку держави є діти, що опинились в закладах державної опіки. Сучасним завданням на сьогодні є створення умов, що сприятимуть позитивному вихованню та соціалізації дітей-сиріт.

Для розробки нових методик роботи з вихованцями таких закладів важливим є визначення рівня соціальності як критерією ефективності процесу педагогічного супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Адже результатом соціального виховання, а отже, і соціально-виховного середовища та педагогічного супроводу дитини-сироти у ньому, є соціальність.

У науково-методологічних розвідках соціальної педагогіки (О. Безпалько, Ю. Богінська, І. Курлішук, Л. Мардахасв, В. Нікітін, О. Пахомова, О. Рассказова, А. Рижанова, Т. Ромм, С. Харченкота ін.) соціальність займає одне з провідних місць. Зокрема, О. Безпалько визначила об'єктом соціальної педагогіки процес набуття людиною соціальності під впливом сукупності соціальних явищ, процесів та відносин [1, с. 8].

Метою статті є розглянути показники, що характеризують рівень соціальності вихованців інтернатного закладу за кожним із чотирьох компонентів: когнітивним, мотиваційно-ціннісним, емоційно-рефлексивним, поведінково-діяльнісним.

Результати теоретичного дослідження. Раніше нами було розглянуте поняття «соціальність» як результат соціального виховання дитини-вихованця інтернатного закладу, розроблена критеріальна база для визначення соціальності за кожним із чотирьох компонентів: когнітивного, мотиваційно-ціннісного, емоційно-рефлексивного, поведінково-діяльнісного [7].

На основі дослідження, що було проведене в інтернатних закладах Чернігівської області, можна зробити наступні висновки. Визначення показників *когнітивного критерію* проводилося за допомогою різних методів (опитувальник, спостереження, бесіди, аналіз творчих завдань). За допомогою опитувальника ми намагалися з'ясувати знання вихованцями соціальних норм, правил, прав, обов'язків, усвідомлення необхідності дотримання правил, оперування моральними судженнями; спостереження, бесіди, аналіз творчих завдань слугували допоміжними методами і виявляли сформованість моральних суджень та якостей у дітей. Результати опитувальника показали наявні у дітей знання щодо правил та прав. Переважна більшість вихованців назвали свої права – на ім'я, громадянство, освіту, здорове довкілля, захист від насильства (84,6%), натомість простежується незнання вихованцями своїх обов'язків (47,8%). Значна кількість респондентів оцінили власний спосіб життя як здоровий (34,6%), при цьому були названі дії, які робляться дітьми («вчасно лягаю спати», «не палю і не п'ю», «якщо хворію, вживаю ліки»).

Разом з тим, звертають увагу розуміння дітьми запропонованих тверджень. Так, 84,6% опитаних підтримали висловлювання «Усі людські стосунки побудовані на взаємовигоді» та «Справжнього успіху можна досягти тільки завдяки впливовим зв'язкам». Загалом вихованці розуміють поняття «доброта», «справедливість», «відповідальність», «порядність». Найбільш повно вони розкрили поняття доброти (турботливість, готовність прийти на допомогу іншому). Труднощі викликало поняття «чуйність». Допоміжні методи (бесіда «Що означає бути чесним?», твір-роздум «Справедливість у моєму житті») загалом підтвердили отримані дані та показали, що знання дітей про правила, норми, обов'язки часто відірвані від їхньої реальної поведінки.

Переходячи до представлення результатів за *мотиваційно-ціннісним критерієм*, зазначимо, що за твердженням І. Калінаускаса, у III тис. людство побудувало навколо себе гігантську цивілізацію, проте, необхідність створення цивілізації внутрішнього світу воно лише починає усвідомлювати. Він вважає, що внутрішній світ – це теж діяльність і цивілізувати свій внутрішній світ для реалізації себе як особистості може лише людина зі сформованим ціннісним самостановленням. Окреслене вище акцентує увагу на необхідності утворення просоціальних ціннісних орієнтацій у підростаючого покоління.

Дослідження ціннісних орієнтацій дітей-сиріт за методикою М. Рокіча дало змогу виявити їхні термінальні (переконання у тому, що якась кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб до неї прагнути) та інструментальні (переконання у тому, що певний спосіб дій особистості переважає у тій

чи іншій ситуації) цінності: серед провідних – матеріально забезпечене життя (I), суспільне визнання (II), розваги (III). Виявлено низький рівень рефлексії, можливу необхідність, але невизначеність процесу самопізнання, оскільки цінності, що стосуються особистісного розвитку (пізнання, розвиток) посіли лише XIV та XVI місце, а творчість – VIII. При цьому бажаними якостями є впевненість у собі (IV місце), самостійність, незалежність у міркуваннях і вчинках (VII), що виражає прагнення дітей до зовнішнього благополуччя, проте, простежується дискомфорт з приводу розбіжностей зовнішньої самопрезентації та внутрішньої невпевненості. Розміщення інструментальних цінностей свідчить про негативне ставлення до світу дорослих, де чесність і благородство не є пріоритетом.

Незначущість цінностей особистісного розвитку, пізнання указує на низький рівень духовно-морального потенціалу, і як стверджує Н. Вознюк [4, с.102], не веде у подальшому до процесів само-реалізації, самоактуалізації особистості; розмитість, нечіткість особистісних змістів майбутньої життєдіяльності взаємозумовлюють несформованість самосвідомості, низький рівень рефлексії, інфантилізм.

Наявність мотивації постає як передумова сформованості певних якостей особистості, стимулює її до вдосконалення. Як відомо, спрямованість особистості – це сукупність мотивів, які орієнтують поведінку і діяльність особистості незалежно від конкретних умов ситуації. Вона характеризується домінуючими потребами, інтересами, нахилами, переконаннями, світоглядом. Нами досліджувалася інтерактивна спрямованість особистості (методика Н. Щуркової в модифікації Н. Фетискіна). Інтерпретація отриманих даних показала, що 53,3% вихованців мають особисту (еґоїстичну) спрямованість, 38,5% – маргінальну, і лише 8,2% – орієнтовані на взаємодію і співпрацю.

Успішність людини значною мірою залежить від її здатності розвиватися. Потреби дитини у пізнанні, самостверженні, самоактуалізації є прагненням до її саморозвитку. Ефективність саморозвитку значною мірою детермінується характером та рівнем її мотивації. За допомогою тестової методики на виявлення готовності до саморозвитку Г. Кождаспірової було констатовано переважання середнього рівня даного показника – 57,7% («можу удосконалюватися, але не хочу знати себе», «хочу знати себе, але не можу себе змінити», 22% – мають високий рівень («хочу знати себе і можу змінитися») та 20,3% – низький («не хочу знати себе і не хочу змінюватися»). Також нами досліджувався рівень пізнавальних потреб вихованців (вчителі відповідали на питання, даючи оцінку за визначеними критеріями). Отримані дані методики засвідчили високий рівень пізнавальних потреб усього у 13,2% дітей, середній – 37,9%, низький – 48,9%. Незначні потреби у пізнанні детерміновані обмеженим соціальним досвідом та понятійною сферою. Вчителі відзначали, що мало хто з учнів може тривалий час концентруватися на виконанні домашніх завдань, читає додаткову літературу. Про відсутність інтересу до читання також свідчить запропонована вихованцям анкета, натомість надається перевага телевізору, комп'ютерним іграм. Проте у дітей наявні позитивні хобі – теніс, футбол, бокс, бісероплетіння, вишивання, написання віршів, туризм. За допомогою анкети з'ясовано ряд цікавих дітям для обговорення тем, що буде враховано у подальшій проектувальній діяльності.

За допомогою методики «Мої життєві завдання» з'ясовано, що життєві завдання у більшості дітей-сиріт ситуаційні. Також простежується відсутність довготривалої часової перспективи. Можна констатувати, що у дітей відсутнє уявлення про власне майбутнє. Як правило, вони обмежуються плануванням найближчого майбутнього («закінчити навчання»). При цьому сподіваються, що майбутнє буде хорошим, але не мають упевненості у цьому. З аналізу результатів даної методики також видно, що деякі вихованці бачать своє майбутнє життя сповненим розваг, наголошують на відсутності зовнішнього контролю з боку вихователів і задоволенні, у першу чергу, матеріальних потреб («купити машину»).

Характеризуючи соціальність дитини-сироти за *емоційно-рефлексивним критерієм*, варто мати на увазі не лише її ставлення до інших людей, але і ставлення до себе. Стати особистістю і розвиватися як особистість можна не лише під впливом інших (вихователів, вчителів, однолітків), але і в результаті власних цілеспрямованих впливів, пов'язаних з пізнанням себе, самооцінкою на основі такого пізнання. Саме самооцінка лежить в основі самореалізації, відіграє важливу роль у системі проектування освіти, майбутнього кожної дитини [5, с. 85]. Самооцінка виконує захисну та регуляторну функції, впливаючи на поведінку, діяльність та розвиток особистості, взаємодію з іншими.

Дослідження самооцінки здійснювалося за шкалою самооцінки та методикою особистісного диференціалу. У ході дослідження було з'ясовано, що більшість вихованців мають неадекватну самооцінку (80,2%), що проявляється у негативному ставленні до власної цінності, невпевненості у собі (69,8%). Такі діти надто критичні до себе, не вірять у власні сили. Як відомо, переконаність у власній малоцінності не сприяє формуванню почуття успішності та впевненості, розвивається неприйняття себе – аутонегативізм. Також виявлено дітей із завищеною самооцінкою (10,4%), що також вважається неадекватною, оскільки переоцінюючи свої можливості, дитина, як правило, неадекватно реагує на зауваження, самостверджується, проявляючи фізичну силу до слабкіших. Низька критичність до себе провокує конфліктні ситуації, адже вихованці з такою самооцінкою зневажливо ставляться до оточуючих.

Тривожність – це переживання емоційного дискомфорту, передчуття небезпеки, виражає незадоволення значущих потреб людини: актуальних – при ситуативному переживанні тривоги та домінуючих при стійкій тривожності. Маючи яскраво виражену вікову специфіку, вікові піки тривожності є відображенням найбільш значущих соціогенних потреб. У підлітковому віці тривожність може стати стійким особистісним утворенням. Не ситуативна, а як особистісна характеристика тривожність впливає на емоційне та ціннісне ставлення особистості до себе, заважає відкритому спілкуванню унаслідок недовірливості, збентеження особи, а отже, має руйнівний характер.

Питання про причини тривожності відкрите. Наразі переважає точка зору, згідно з якою тривожність, маючи природну основу (слабкість нервових процесів), складається у результаті соціальних та особистісних факторів. У дітей, які виховуються у закладах інтернатного типу, ситуація ускладнена відсутністю дитячо-батьківських стосунків та у цілому сімейних взаємовідносин. Виявлено високий рівень особистісної тривожності вихованців. Зокрема, на те, що легко можуть заплакати вказали 48% респондентів, а очікування труднощів дуже турбує 76% вихованців. Стан тривоги зумовлений постійними стресами, що, на думку науковців [8, с.93], властиві дітям, які живуть без сім'ї. Це викликає вироблення у них специфічних гормонів стресу, одним з яких є кортизол, що гальмує когнітивні функції, негативно впливає на навчання та життєво важливі процеси, зокрема погіршується активність імунної системи, порушується процес травлення. Отже, тривожність є показником неблагополуччя особистісного розвитку і, у свою чергу, негативно на нього впливає. Тривожність може бути наслідком реального неблагополуччя дитини у значущих сферах діяльності та спілкування або наслідком прихованих внутрішніх конфліктів, порушень розвитку самоощіпки.

Певним доповненням до отриманих даних стали результати опитувальника для вихованців інтернату Г. Веденєвої. Так, було виявлено добре емоційне самопочуття у 19,2% вихованців, задовільне – у 30,2% та незадовільне – у 50,6%. При цьому улюбленими місцями діти називали ті, де можна усамітнітися (кабінет психолога, кімната для особистої гігієни), що черговий раз підтверджує згадану потребу вихованців. На питання «Що конкретно ти можеш запропонувати для покращення того, що тебе оточує в інтернаті?» вихованці відповідали «аби менше контролювали вихователі», «частіше виходити за межі школи», «змінити колір стін». Більш старші вихованці вказували на необхідність налагодження роботи різних майстерень, що сприятиме їхньому самовизначенню у майбутній професійній діяльності.

Емпатія як здатність до співпереживання відіграє важливу роль у побудові конструктивних відносин з оточуючими. Як правило, тривале проживання дітей, які набули статусу сиріт або позбавлених батьківського піклування, в асоціальних сім'ях, де панувало насилля, погрози, прізвело до зниження рівня емпатії, а у деяких випадках – до емоційної глухоти. Це ускладнює педагогічний вплив на дитину і викликає її активний опір, блокує засвоєння позитивного соціального досвіду, зміну ціннісних орієнтацій. За даними тесту-опитувальника для виявлення особливостей емоційного відгуку дитини А. Меграбяна та Н. Епштейна, високий рівень емпатії притаманний усього 3,8 % вихованців, середній – 15,4%, низький – 80,8%. Такий стан емпатичних тенденцій спричинений недорозвитком у дітей-сиріт інтимно-особистісної сфери, адже у житті цих дітей наявне не особистісне, а функціонально-рольове спілкування, вибір партнера по спілкуванню здійснюється на предметно-змістовній основі. При недостатній здатності до емпатії діти демонструють вразливість, емоційну нестійкість.

Рефлексія – це процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів; роздуми особистості про себе, коли вона заглядає у глибини свого внутрішнього духовного життя; осмислення індивідом соціальних реалій у процесі соціалізації, на основі життєвого досвіду. Вона базується на прагненні особистості порівнювати себе з іншими, залежить від норм суспільства, соціокультурного оточення, системи стосунків та навчання, у яких здійснюється життєдіяльність індивіда [6, с. 31], і виступає соціально-психологічним механізмом соціалізації, що забезпечує саморозвиток особистості.

Іншими словами, рефлексія є здатністю людини аналізувати та осмислювати свої вчинки, життєві ситуації, вона є основою проектування поведінки, життя. Рефлексія виступає одним із важливих регуляторів поведінки людини, і у якості цього регулятора виникає лише на основі накопиченого життєвого досвіду, розвиненості інтелектуальної сфери, особистісних установок. Рефлексія – це фільтр, який пропускає із зовнішнього світу різні види впливів, дозволяє приймати потрібне та відмежовуватися від непотрібного. Сформована у людини здатність до рефлексії виконує функцію захисту [3]. За допомогою тесту «20 тверджень на самоставлення» М. Куна та Т. Макпартленда ми намагалися з'ясувати, наскільки у вихованців розвинена здатність до рефлексії.

Вихованцям також було запропоновано написати твір-роздум «Як я ставлюся сам до себе», метою якого було виявлення не лише простої констатації ставлення до себе, а з'ясування включеності до самоставлення. При цьому враховувалося: чим більше варіацій ставлення до себе, тим різноманітніший, чіткіший і складніший образ «Я» дитини, більш усвідомлювані власні особистісні якості. Аналізуючи повноту самоопису, його різноманітність, ми дійшли висновку, що досліджуваний показник у вихованців переважно на низькому рівні (78%).

Показники *поведінково-діяльнісного критерію*, а саме прояви соціально значущих якостей вихованців у діяльності, взаємодії з оточуючими, вимірювалися за допомогою експертної оцінки, що проводилася у формі полярної анкети.

Експертна оцінка показала, що серед вихованців небагато таких, хто проявляє відповідальність (високий рівень – 11%). Зазначимо, що відповідальність трактується як інтегральна якість особистості, що характеризується усвідомленням і переживанням індивідом своїх обов'язків, загальних норм моралі; розумінням і прийняттям їх особистісної, групової та суспільної необхідності; правильною орієнтацією в умовах вільного вибору засобів досягнення моральної мети, передбачення результатів своєї діяльності [2, с. 127]. Експертами також виявлено незначну кількість вихованців, які здатні зробити свідомий вибір – 23,1%.

Адаптивність – це вміння прилаштуватися до різноманітного та мінливого оточуючого світу, до певного середовища і при цьому не втратити себе. Адаптивність певною мірою властива кожній людині, але вона не наявна з народження, здатність до неї формується під впливом дорослих, у певних життєвих ситуаціях. Низький показник у значній кількості вихованців (69,2%) свідчить про те, що вони

знаходяться в умовах, які не дають їх можливості набутти необхідні уміння та навички, що зможуть забезпечити у подальшому успішну адаптацію до самостійного життя. Не дивлячись на те, що суспільство зацікавлене в успішності соціальної адаптивності усіх його членів, у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вона слабо виражена навіть на рівні мікрогрупи.

У 56% вихованців простежується відсутність здатності до самоорганізації вільного часу, дисципліни власної поведінки (контроль емоцій), що спричинене покроковим контролем з боку педагогічних працівників. Це, у свою чергу, виявляється у байдужому ставленні до виконання домашніх завдань, і як наслідок, погіршення успішності. Прогноз щодо такої ситуації – пасивна життєва позиція, споживацьке ставлення до суспільства.

Окрім того, експерти відзначали переважання конфліктності, агресивності вихованців у взаємодії з однолітками. Адекватна поведінка в умовах інтернатного закладу формується вкрай рідко, це відбувається у тому випадку, коли дитина має внутрішню силу, і її ціннісні орієнтації спрямовані на ідентифікацію з ідеалом або з реальною хорошою людиною, з якою вона спілкується.

Разом з тим, діагностика доброзичливості за шкалою Кемпбелла дає можливість констатувати, що низький показник доброзичливого ставлення притаманний 85,2%, середній – 12,1% і високий – 2,7%.

Результати тесту вивчення комунікативних умінь показали, що 53,3% мають низький рівень комунікативних умінь, вони зазвичай замкнені, надають перевагу самотності. Середній рівень комунікативних умінь мають 30,8% вихованців, їх можна назвати досить комунікабельними, у незнайомій обстановці вони поведуться не досить впевнено, при встановленні контактів з новими людьми виникають труднощі, у суперечках беруть участь неохоче; 15,9% – мають високий рівень комунікативних умінь, доводять свою точку зору, не дратуючись, люблять висловлюватися з різних питань, охоче знайомляться з новими людьми.

Використаний діагностичний матеріал було адаптовано до характеристики рівнів визначених критеріїв і показників соціальності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Обчислення середнього арифметичного за показниками надало можливість визначити рівень соціальності за кожним із критеріїв та інтегральний критерій соціальності (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні соціальності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Критерії та показники	Оптимальний (високий) рівень	Достатній (середній) рівень	Критичний (низький) рівень
<i>Когнітивний:</i> знання соціальних норм та правил, усвідомлення необхідності їх дотримання, знання прав та обов'язків, сформованість моральних суджень та якостей (справедливість, чесність, та ін.)	34,1	41,8	24,1
<i>Мотиваційно-ціннісний:</i> ціннісні орієнтації	4,4	34,1	61,5
спрямованість особистості	8,2	53,3	38,5
мотивація щодо досягнення успіхів у провідній діяльності (навчання)	17,6	47,8	34,6
характер життєвих планів	7,1	9,9	83
<i>Загальне значення</i>	9,3	36,3	54,4
<i>Емоційно-рефлексивний:</i> самооцінка	7,7	12,1	80,2
рівень тривожності	8,2	31,9	59,9
емоційне самопочуття у закладі	19,2	30,2	50,6
рівень розвитку емпатії	3,8	15,4	80,8
рефлексія	8,8	13,2	78
<i>Загальне значення</i>	9,5	20,6	69,9
<i>Поведінково-діяльнісний:</i> прояви соціально значущих якостей у діяльності, взаємодії з оточуючими (ініціативність, здатність робити свідомий вибір, самостійність суджень, відповідальність, цілеспрямованість, культура мовлення та ін.)	12,1	37,9	50
доброзичливість	2,7	12,1	85,2
комунікативні уміння	15,9	30,8	53,3
<i>Загальне значення</i>	10,2	26,9	62,8
<i>Інтегральний критерій соціальності</i>	15,8	31,4	52,8

Як висновок можна констатувати, що вихованці мають знання соціальних норм та правил, усвідомлюють необхідність їх дотримання (оптимальний рівень – 34,1%, достатній – 41,8%), мотивацію щодо досягнення успіхів у провідній діяльності (оптимальний рівень – 17,6%, достатній – 47,8%). Можна відзначити наявність комунікативних умінь вихованців (оптимальний рівень – 14,8%, достатній – 31,9%).

Виявлено низькі показники мотиваційно-ціннісного критерію, зокрема, на критичному рівні знаходиться показник ціннісні орієнтації (61,5 %), характер життєвих планів (83%). Занепокоєння викликають показники емоційно-рефлексивного критерію, що показали результати критичного рівня: самооцінка (80,2%), рівень розвитку емпатії (80,8%), рефлексія (78%). Також виявлено низький рівень доброзичливості (85,2%) як показника поведінково-діяльнісного критерію.

Загалом інтегральний критерій соціальності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, представлений критичним (52,8%) та достатнім (31,4%) рівнями, що переконує у необхідності перегляду наявних підходів у роботі з дітьми, які перебувають у закладах державної опіки.

Використані джерела

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
2. Брижоватий Т. В. Соціальна адаптація випускників інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Т. В. Брижоватий, М. Л. Синюшко // Стандарти соціальних послуг : збірка проектів документів / [за ред. Л. Л. Сідельнік]. – К. : ТОВ ЛДЛ, 2007. – Кн. 2. – С. 22–91.
3. Верин-Галицкий Д. В. О ценностях воспитания / Д. В. Верин-Галицкий // Социальная педагогика. – 2013. – № 2. – С. 99–104.
4. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості : [навч. посіб.] / Н. М. Вознюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 196 с.
5. Демакова И. Д. Воспитательная деятельность педагога в современных условиях / И. Д. Демакова. – СПб. : КАРО, 2007. – 160 с.
6. Липский И. А. Педагогическое сопровождение развития личности : теоретические основания [Электронный ресурс] / И. А. Липский. – Режим доступа : <http://www.hotel-olimp.ru/page/Statii/Soprov.htm>
7. Махоткіна Л. Б. Обґрунтування критеріальної бази дослідження соціальності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Л. Б. Махоткіна // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя / [за ред. проф. Є. І.Коваленко]. – Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2014. – № 3. – С. 265-271. – (Серія: Психолого-педагогічні науки).
8. Персиянцева С. П. Индивидуально-психологические особенности развития ребёнка в условиях семейной депривации / С. П. Персиянцева // Социальная педагогика. – 2013. – № 3. – С. 91–98.

Makhotkina L. B.

THE SITUATION LEVEL OF ORPHANS AND CHILDREN RELATED TO THE FAMILY

State stability, its economic development depends to a large extent on the physical and spiritual development of the child, the state's attitude to the problems of children, their interests and needs. One of the categories that needs support from the state are children who are in state care institutions. Today's task today is to create conditions conducive to positive education and socialization of orphan children.

To develop new methods of working with pupils of such institutions, it is important to determine the level of sociality as a criterion for the effectiveness of the pedagogical support of orphans and children deprived of parental care. After all, the result of social upbringing, and consequently the social and educational environment and the pedagogical support of an orphan child in it, is social.

The article considers the level of sociality of boarding school pupils.

pupils have knowledge of social norms and rules, they are aware of the necessity of their observance (optimal level – 34.1%, enough – 41.8%), motivation for success in leading activities (optimal level – 17.6%, sufficient – 47.8 %) It is possible to note the presence of communicative skills of pupils (optimal level – 14,8%, sufficient – 31,9%).

Low values of motivational-valuable criterion are revealed, in particular, the critical level is the value orientation indicator (61,5%), the nature of life plans (83%). Anxiety causes the indicators of emotional and reflexive criterion, which showed the results of the critical level: self-esteem (80.2%), the level of development of empathy (80.8%), and reflection (78%). Also, a low level of benevolence was found (85.2%) as a measure of behavioral activity criterion.

In general, the integral criterion for the social status of orphans and children deprived of parental care is presented by critical (52.8%) and sufficient (31.4%) levels, which convinces us of the need to review existing approaches to working with children in state care institutions.

Key words: orphan, boardingschool, social, criteria.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2017 р